

ПСИХОАНАЛІТИЧНА ТЕОРІЯ З. ФРОЙДА В КИТАЇ: ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ

У статті окреслені шляхи проникнення психоаналізу до Китаю, визначені 3 основні етапи засвоєння і становлення вчення З. Фрейда на теренах китайської науки та літературної творчості ХХ ст. Особлива увага приділена розвитку ідей психоаналізу в межах творчої та літературознавчої діяльності китайських письменників новітнього часу Лу Сіня, Го Можо, Юй Дафу.

Ключові слова: психоаналіз, підсвідомість, інтерпретація, література, психологія.

Теорія психоаналізу відомого австрійського психолога, невропатолога і психіатра З. Фрейда (1856- 1939) потрапила до Китаю ще за його життя і до сьогодні продовжує активно засвоюватися і розвиватися на теренах китайської науки, мистецтва та літератури. На складному шляху сприйняття вчення про психоаналіз в Китаї можна виокремити декілька етапів, кожен з яких вирізняється своїми власними особливостями і складностями як в самому розумінні постулатів цього вчення, так і залученні його у практиці лікування психічних захворювань, а також на теренах художньої творчості та літературознавчого аналізу.

Перший етап – 10-30 рр. ХХ ст. – ознайомлення китайської наукової та творчої інтелігенції із працями З. Фрейда в контексті «руху за нову культуру», який передбачав популяризацію в Китаї ідей західної науки, мистецтва, літератури.

Отже, ім'я Фрейда та його теорія психоаналізу стали відомими в Китаї на піку популярності вченого. У травні 1914 року шанхайський видавничий дім у своєму журналі «Western Magazine» опублікував статтю групи авторів «Дослідження сновидінь». Автори статті представили огляд роботи З. Фрейда «Інтерпретація снів», зазначивши, що саме він є фундатором теорії психоаналізу.

У 1919 році Ван Цзіньсі 汪敬熙, який у той час здобував науковий ступінь з психології та фізіології у США, в 4-му номері журналу «Нові віяння» оприлюднив оглядову статтю щодо полеміки шести відомих психологів Лондонського королівського коледжу стосовно фрейдівської теорії про інстинкти та підсвідоме, центральним питанням якої став науковий статус психоаналізу. Слідом за цим у 5-му номері з'явилася його наступна стаття під назвою

«Останні тенденції у психології», в якій автор розкрив позитивний досвід лікування післявоєнних психічних розладів за допомогою психоаналізу та підтвердив його значний вплив на психологію людини загалом.

У 1920 році, редактор газети «Події» Чжан Дунсунь 张东荪 видав статтю «Про психоаналіз», в якій виклав основні положення спільного дослідження З. Фрейда та Дж. Броера щодо особливостей хвороби «Анни О» та техніки «лікування за допомогою бесіди», у статі також надане тлумачення таких характерних понять психоаналізу як «свідомість», «перед свідомість», «несвідоме» та ін., а також здійснено огляд фрейдівських теорій особистості та несвідомого.

У 1921 році Чжу Гуанчень 朱光潜 у «Western magazine» опублікував статтю «Підсвідомість та психоаналіз З. Фрейда», в якій високо оцінив відповідне вчення. У 1933 році він видав також статтю «Патологічна психологія», в якій системно ознайомив з психоаналітичним вченням та на його основі проаналізував психологію та логіку літературної творчості в Китаї.

Фань Гуандан 范光当, навчаючись в університеті Цінхуа, ознайомився з фрейдівським «Вступом до психоаналізу» та зацікавився теорією сексуальних бажань у дітей. Відповідно до теорії нарцисизму Фрейда він провів психоаналітичне дослідження на прикладі дівчини доби пізньої Мін на ім'я Ма Сяоцин, видавши у 1924 році «Роздуми про Ма Сяоцин», а згодом «Аналіз особистості Ма Сяоцин».

Чжань Шичжао 章士钊 по поверненні з Європи у 1923 році також зацікавився психоаналізом. Детально ознайомившись з теорією Фрейда, він переклав його знакову працю «Вступ до психоаналізу» (в китайському варіанті під назвою «Мистецтво розуміння душі»). Довгий час підтримував листування з доктором З. Фрейдом.

Гао Цзюефу 高觉敷 в середині 20-х років ХХ століття переклав лекцію Фрейда «Витоки та становлення психоаналізу» в університеті Кларка в 1909 році, та видав у 17-му томі «Освітнього журналу». У 30-х роках він переклав та перевидав «Вступ до психоаналізу».

У цей час психоаналіз Фрейда проникає в Китай двома основними шляхами. Перший – це пряме знайомство із вченням китайських психологів та філософів, які виїздили в Європу на навчання чи з метою науково-освітньої діяльності. Китайські вчені визнавали окремі недоліки психоаналізу, проте вони намагалися усвідомити і об'єктивно поцінувати перспективи цієї теорії. Такий шлях характеризувався скієнтичним спрямуванням. Інший шлях – опосередковане японськими перекладами засвоєння теорії психоаналізу в Китаї, поширювачем якої переважно виступала творча інтелігенція. Засвоєння ідей психоаналізу в Китаї переважно мотивувалося можливістю його

застосування у суспільній практиці та літературній творчості [1, с. 35-45].

Відомий китайський поет, драматург, публіцист, громадський діяч, очільник групи романтиків «Творчість» Го Можо 郭沫若 у 1920 році у віснику «Спалах вчень» опублікував статтю «Література з глибин життя», в якій, базуючись на постулатах психоаналізу, виклав власні погляди на літературу, зазначаючи, що життя є глибинною сутністю літератури, а література є віддзеркаленням життя. У 1921 році побачила світ ще одна його стаття «“Західний флігель” – мистецька критика та характер автора», в якій він застосував психоаналіз в якості літературознавчої критики. Го Можо зазначив, що у знаковій драмі юаньської доби «Західний флігель» «тріумфальні пісні та пам’ятники конфуціанського канону поступилися місцем живим людям» [2, с. 315-317]. Він підкреслив, що «тисячі років уславлений своїм конфуціанством Китай, насправді є лише безмежною клінікою сексуальних збоченців» [2, с. 315-317]. Очевидно, що Го Можо викриває недосконалий соціальний устрій та моральні засади традиційного Китаю, натомість він показує приховані під маскою доброчесності потяги і бажання пересічної людини, якій в рівній мірі властиві і сексуальні бажання, і тваринні інстинкти.

У 1921 році Ло Дісянь 罗迪先 переклав працю відомого японського літературного критика Куріягави Хакусона (厨川白村) «Десять питань сучасної літератури», в якій автор досить детально виклав основні положення психоаналізу Фройда. Хакусон, японський літературний критик, якому властиве доволі сильне відчуття соціальної відповідальності, під час роботи над перекладом дозволив собі власне переосмислення окремих сентенцій психоаналізу, що, з одного боку, послабило цілісність та глибину фрейдівського вчення, а з іншого боку, викликало більший інтерес суспільства до нього.

У 1922 році Чжун Юнь 仲云 в «Тижневику літератури» опублікував переклад роботи японського дослідника Мацумури Такео (松村武雄) «Психоаналіз та мистецтво літератури». Згодом видав власні праці «Щодо тенденцій в літературі», «Хворобливі сексуальні бажання та література», «Література та сексуальні бажання» тощо, в яких спробував дати психоаналітичне трактування феномену літератури.

У 1924 році видатний письменник, фундатор новітньої китайської літератури Лу Сінь 鲁迅 переклав інший відомий твір Хакусона «Вісники депресії». Лу Сінь приділяв неабияку увагу саме цьому письменнику оскільки знаходив у його працях ідеї, суголосні власним, зокрема: «Життєздатність зазнає пригнічення, а життєві незгоди та депресії стають основою літератури» [3, с. 87-88]. Через три дні після перекладу «Вісників депресії» Лу Сінь береться за наступні твори Хакусона «Візит до Пагоди Слонового Бивню», «До перехрестя». У 1925 році Лу Сінь пише «Ідеологію вдови», в якій з

психоаналітичної точки зору викриває оманливий образ добродесних людей *цзюньцзи* у феодальному суспільстві.

У 1927 році Юй Дафу 郁达夫 публікує статтю «Загальні питання літератури», в якій зазначає, що життя – це рух від несвідомого до свідомого, від свідомого до самоаналізу, від самоаналізу до морального [3, с. 90]. Таке тлумачення очевидно бере початок у теорії несвідомого З. Фрейда. У 1934 році у «Драматичному трактаті» він наголошує, що серед різноманітних почуттів єдине, що насправді виводить наше життя із звичайного русла, є кохання. А серед безлічі інстинктів найважливішим та найнебезпечнішим для нас є сексуальний інстинкт [3: 91].

У 20-30х роках ХХ століття деякі китайські письменники у своїх творах (свідомо чи мимоволі) зверталися до психоаналітичної характеристики персонажів, і тим самим сприяли поширенню психоаналізу в Китаї. Наприклад, у таких оповіданнях Лу Сіня, як «Недосконала гора» (不周山), «Стариган Гао» (高老夫子), «Мило» (肥皂) містяться чимало описів у межах психології несвідомого. В новелі Го Можо «Змарнована весна» (残春) за рахунок психоаналітичних засобів створено непростий звивистий сюжет. Ши Чжецунь 施蛰存 в оповіданні «Генерал похилив голову» (将军底头) використав окремі образи, позначені символікою психоаналізу, Мяо Шиін 穆时英 в оповіданні «Кладовище» (公墓) зображує конфлікт між комплексом любові до матері та комплексом нарцисизму. Цей ряд можна продовжити.

Унікальна теорія інстинктів та теорія сексуальних бажань З. Фрейда шокувала світ та викликала справжню сенсацію. У часи гітлерівської Німеччини поширення теорії Фрейда було заборонено, його доробки спалювались, а сам автор, уникаючи гонінь, був змушений емігрувати до Лондону. Проте поширення психоаналізу Фрейда в Китаї було відчутно спокійніше, обмежувалося переважно інтересом вчених кіл, не викликало жодних сенсацій, не провокувало гонінь та заборон. Однак, завдяки поширенню цього вчення в Китаї, за Фрейдом закріпився образ майстра сучасної західної психології, що день за днем привертав до своїх лав все більше прихильників.

Фройд отримав визнання як психолог та психіатр, окрім цього, його вчення про психоаналіз вплинуло на розвиток філософії, літератури, мистецтва, соціології, риторики, лінгвістики, антропології, правознавства, політології, педагогіки тощо. Найбільшого впливу зазнала література та мистецтво. Для безлічі теорій літератури та власне літературних творів психоаналіз Фрейда став своєрідним джерелом натхнення, а мистецькі твори, що несуть на собі відбиток психоаналізу, як і раніше, існують та примножуються.

Отже, засвоєння ідей психоаналізу в Китаї 10-30-х років вилилося переважно в ознайомлення з основними працями Фрейда в перекладі, виконано-

му представниками китайської інтелігенції, що отримала освіту в Європі, де й зацікавилася психоаналізом. Чимале значення мало також знайомство китайців, перш за все творчої інтелігенції, з роботами японських прихильників психоаналізу. Прикметно, що в Китаї навіть на першому етапі знайомлення з теорією З. Фрейда, відбулося її активне залучення не лише в царині психології, але й літературознавства та художньої творчості. Оригінальні праці китайських дослідників, де залучалися постулати психоаналізу, власне і були виконані в межах літературознавчого аналізу та літературної діяльності.

Другий етап засвоєння ідей З.Фрейда в Китаї можна умовно окреслити межами кін. 30-х – кін. 70-х рр. ХХ ст. Це період посилення і остаточного домінування в політичному, суспільному, а згодом і науковому та літературному житті Китаю комуністичних ідей, які заступили собою усі інші теорії та концепції, включаючи і психоаналіз. У 30-х роках ХХ ст. розгорнувся літературний рух прокомуністично налаштованої «Ліги правих письменників». Ліга розгорнула нищівну критику фрейдівського вчення, яке згодом потрапило під всілякі обмеження. Наступна визвольна війна та війна опору Японії переключили увагу вчених та літераторів на долю народу та національне самозбереження, а цікавість до психоаналізу природно послабла.

Після утворення КНР марксизм зайняв позицію провідної ідеології, вчення про психоаналіз Фрейда було визнане частиною буржуазної культури та ідеології, воно потрактовувалося як псевдонаука, а в медичній практиці, літературі та мистецтві згадувався виключно як об'єкт критики.

З новою силою інтерес до психоаналізу розгорнувся після закінчення «культурної революції» і запровадженням політики «реформ і відкритості». На початку 80-х років ХХ століття на континентальному Китаї з новим розмахом почали друкуватися роботи Фрейда, що ознаменувало початок *третього етапу* засвоєння його ідей у Піднебесній. У середині 80-х років такі праці як «Вступ до психоаналізу», «Фрагмент аналізу випадку істерії Анни О» та інші викликали нечуваний інтерес. На деякий час праці Фрейда набули присмаку сенсаційної популярності, і за невеликий проміжок часу маже всі його праці були перекладені китайською мовою.

Проте, багато хто з китайців поспіхом скупив фрейдівські праці і швидко усвідомив, що читати та розуміти Фрейда доволі важко, а питання які розглядає автор у своєму психоаналізі, не є дотичними до повсякденного життя. Саме через це книги вже скоро були відкладені на далекі полиці. Читачам було знайоме ім'я Фрейда, проте вони не розуміли його вчень, що не могло не спровокувати черговий спад популярності. На сьогоднішній день психоаналіз Фрейда в Китаї запроваджений виключно у трьох напрямках науково-практичної та літературно-творчої діяльності.

Перший напрям – літературна творчість. Ані сам Фройд, ані будь-хто інший не могли навіть уявити, що роботи вченого, внесок якого у психологію та психіатрію важко переоцінити, неабиякий вплив справлять саме на літературу. Когорта сучасних китайських письменників, що вийшла на літературну арену в період «реформ і відкритості» не оминула увагою постулати фройдівського психоаналізу. Звісно, не всі детально знайомилися з працями Фройда, ще менше хто досконально їх вивчав. Проте під впливом літературної доби, що звільнила творчу особистість від ідеологічних пут та надала можливість демонструвати неповторну природу людської особистості, автори не могли уникнути прямого чи опосередкованого контакту з фройдівським вченням про психоаналіз та його термінологією. В багатьох творах літератури жевріє тінь психоаналізу. Сьогодні, користуючись інтернет-пошуком, ми маємо можливість пересвідчитись, що переважна більшість досліджень китайськими вченими робіт Фройда ведеться саме у контексті літературної творчості, як то роль психоаналізу у жіночій прозі, психоаналіз у післявоєнній літературі, психоаналіз та психобіографія і тощо.

Другий напрям – власне психологія. Слідом за сучасною трансформацією суспільства та економіки Китаю, ритм життя китайців прискорився, посилилась суспільна конкуренція, зріс тиск на особистість, що і спровокувало підвищений інтерес до проблем психології, а психоаналіз став основною теоретичною базою для лікування психічних та психологічних розладів. Проте вчені-психологи, що обстоюють позиції позитивізму, досліджуючи Фройда та його теорію, висловили сумніви щодо її об'єктивності та науковості, а отже, чимало з них відмовилися від подальших досліджень на теренах психоаналізу.

Третій напрям – сексологія. Провідні погляди Фройда, понятійна база його вчення стали осердям сексології в Китаї. Не дивлячись на те, що психоаналіз оперує величезною кількістю дискусивних питань, проте задля насправді наукового обґрунтування його значення для сексології, китайським вченим необхідно пройти ще довгий шлях досліджень.

Окрім найпоширеніших трьох напрямів застосування фройдівського вчення, за останні роки на континентальному Китаї було проведено ряд симпозіумів та форумів, присвячених психоаналізу, як то: «Німецько-китайський форум з психоаналізу», «Структурно-психологічна теорія культури Ж. Лакана та її значення» тощо. Очевидним залишається той факт, що психоаналіз З. Фройда в Китаї вже давно став досить впливовим явищем [4].

Таким чином, становлення психоаналізу в Китаї відбувалося поетапно, і цей процес можна умовно розділити на три періоди: 10-30 рр. XX ст., 30-70 рр. XX ст., та з 80-х років до сьогодні. Визначальними чинниками стали

історичні, суспільно-політичні та культурні умови в Китаї на конкретному історичному етапі, які наклали відбиток на ступінь розуміння та вектор застосування психоаналізу з переважанням чи то в науковій сфері, чи то в царині літературної творчості. На ранніх етапах знайомство з психоаналізом відбувалося переважно шляхом прямого перекладу та ознайомлення з провідними роботами З. Фрейда, а також опосередковано, через дослідження вчення японськими науковцями та літературними діячами. Згодом, як результат більш глибокого розуміння та індивідуального трактування, окремі ідеї психоаналізу проникли до літературної творчості китайських письменників і виявили себе на формальному, сюжетному, образному і символічному рівнях художніх творів. Вплив ідей психоаналізу простежується вже у творах таких письменників як Лу Сінь, Ши Чжецзунь, Мяо Шиін та ін. На сьогоднішній день популярність психоаналізу в Китаї не спадає, він отримує новий виток розвитку у межах літературознавства, психології та сексології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 张浩。书写与重塑:20世纪中国女性文学的精神分析阐释。- 北京: 北京语言文化出版社, 2010年版。- 228页。
2. 孟繁华、程光炜。中国当代文学发展史。- 北京: 北京大学出版社, 2011年版。- 429页。
3. 季广茂。灵魂的秘密:精神分析的社会史和文化史。- 金城: 金城出版社, 2013年。- 577页。
4. 石向实。佛洛伊德精神分析学说在中国[电子资源]。 Режим доступа: <http://www.lwlm.com/west/200901/217700.htm>

Война М.О., асист.,
Институт филологи КНУ имени Тараса Шевченко

ПСИХОАНАЛИТИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ З. ФРЕЙДА В КИТАЕ: ЭТАПЫ СТАНОВЛЕНИЯ

В статье очерчены пути проникновения психоанализа в Китай, выделены 3 основные этапы усвоения и становления учения З. Фрейда в китайской науке и литературном творчестве XX века. Особое внимание уделено развитию идей психоанализа в рамках творческой и литературной деятельности китайских писателей нового времени Лу Синя, Го Можо, Юй Дафу.

Ключевые слова: психоанализ, подсознание, интерпретация, литература, психология.

**FREUD'S PSYCHOANALYTIC THEORY IN CHINA:
STAGES OF ESTABLISHING**

The article is devoted to the pathways of psychoanalysis in China, outlined 3 main stages of implement and establishing of Freud's study in the 20th century Chinese scientific and literary fields. The main attention was point on development of psychoanalysis based on Lu Xun, Go Moro, Yu Dafu's literary works of new Era.

Key words: *psychoanalysis, unconscious, interpretation, literature, psychology.*

УДК 821.111(73) "18" : 130.122+82.09

Володарська М.В., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

**КОНЦЕПТ ДУХОВНОЇ І ТІЛЕСНОЇ ПОЖИВИ У ФОРМУВАННІ
ОБРАЗУ «РЕСПУБЛІКАНСЬКОЇ ДІВЧИНКИ» (НА МАТЕРАЛІ
РОМАНУ С. ВОРНЕР «ТАКИЙ БЕЗМЕЖНИЙ СВІТ»)**

Стаття присвячена дослідженню специфіки репрезентації образу «республіканської дівчинки» у романі С. Ворнер «Такий безмежний світ». Аналізується роль концепту «духовна і тілесна пожива» у створенні дитячого образу.

Ключові слова: *С. Ворнер, «республіканська дівчинка», дитина, концепт «навчання», духовна пожива, тілесна пожива.*

Яскравий зразок «альтернативного канону», роман С. Ворнер «Такий безмежний світ» (1850), що згодом «доводитиме до сліз Джо Марч і закохуватиме в себе В. ван Гога [12, р.783]», з часу його першої публікації спричиняв постійні дебати між прихильниками, котрі бачили у ньому художнє втілення божественного слова, та скептично налаштованими Н. Готорном і Г. Мелвілом, які іронізували з приводу акцентованої сентиментальності твору. Завдяки феміністичним студіям Н. Бейм/ N. Baum, Дж. Томпкінс/ J. Tompkins, М. Кіплінг/ M. Kipling, Х. Парашвілі/ H. Parashvily, та ін. у 2-й половині ХХ століття кількість інтерпретаторів головного тексту С. Ворнер постійно зростає; образ центрального персонажа досліджується в контексті пуританської картини світу (О. Лось) [5], нашарування релігійних та реалістичних мотивів (Ш. Кім/ S. Kim), біографічного резонансу (Н. Шног/ N. Shnog, С. Харріс/ S. K. Harris, К. О'Коннелл/ С. O'Connell) і навіть марксистської теорії (С. Квей/ S. E. Quay).